

KHOA HỌC VÀ CÔNG NGHỆ TRONG SỰ NGHIỆP ĐỔI MỚI

NGUYỄN DUY QUÝ

Đại hội VII của Đảng cộng sản Việt Nam đã khẳng định, phải coi sự nghiệp giáo dục, đào tạo, khoa học và công nghệ là quốc sách hàng đầu để phát huy nhân tố con người, động lực trực tiếp của sự phát triển.

Khoa học và công nghệ đóng vai trò then chốt trong toàn bộ sự nghiệp xây dựng chủ nghĩa xã hội và bảo vệ Tổ quốc là động lực đưa đất nước thoát ra khỏi nghèo nàn, lạc hậu, từng bước vươn lên trình độ tiên tiến của thế giới.

Nghị quyết của Bộ Chính trị về khoa học và công nghệ cũng đã đánh giá cao sự đóng góp của đội ngũ cán bộ khoa học trong việc tiếp thu được nhiều thành tựu mới của khoa học và công nghệ hiện đại, góp phần tích cực vào việc soạn thảo Cương lĩnh, Chiến lược kinh tế và phát triển kinh tế - xã hội, tham gia điều tra cơ bản, xây dựng các chính sách mới cơ chế quản lý kinh tế, quản lý xã hội; khai thác phát huy giá trị nhân văn của dân tộc, góp phần giáo dục lòng yêu nước, chủ nghĩa anh hùng cách mạng, nâng cao trí tuệ và năng lực sáng tạo của cán bộ và nhân dân.

Tuy nhiên, chúng ta phải thừa nhận rằng khoa học và công nghệ nước ta phát triển chậm, chưa đáp ứng được yêu cầu bức xúc của công cuộc đổi mới. Khoa học và công nghệ chưa đóng góp một cách cụ thể trong việc làm chuyển biến về mặt năng suất và chất lượng, thúc đẩy phát triển nhanh các ngành kinh tế có hàm lượng khoa học và công nghệ cao. Khoa học xã hội tuy có sự vươn lên đạt được những thành tựu mới, nhưng vẫn chưa giải quyết được luận cứ khoa học để lý giải một cách thuyết phục nhiều vấn đề cơ bản về chủ nghĩa xã hội và con đường đi lên chủ nghĩa xã hội ở nước ta; chưa cung cấp đầy đủ các luận cứ cho việc hoạch định đường lối, chính sách và đổi mới cơ chế quản lý kinh tế - xã hội.

Thực hiện ba chức năng của khoa học và công nghệ được trình bày trong nghị quyết của Bộ Chính trị về khoa học và công nghệ trong sự nghiệp đổi mới, hoạt động khoa học và công nghệ nhằm bảo đảm cơ sở khoa học cho các quyết định quan trọng của các cơ quan lãnh đạo, quản lý là công cụ chủ yếu để nâng cao năng suất chất lượng và hiệu quả mọi hoạt động kinh tế - xã hội, góp phần xây dựng nền văn hóa mới, con người mới, thúc đẩy công cuộc đổi mới toàn diện và hiện đại hóa đất nước.

Trong những năm trước mắt, các ngành khoa học tự nhiên và công nghệ cần hướng công việc cải tạo, đổi mới và nâng cao trình độ công nghệ hiện có mà trọng tâm là hiện đại hóa những công nghệ truyền thống có ý nghĩa kinh tế - xã hội cao, đồng thời tiếp tục biết lựa chọn và tiếp thu công nghệ mới. Trong quá trình đẩy mạnh hoạt động đồng

bộ về khoa học và công nghệ, chúng ta phải biết "tập trung phát triển có trọng điểm và số hướng công nghệ hiện đại như điện tử, tin học, công nghệ sinh học, vật liệu mới. Nghiên cứu và phổ cập các giải pháp có hiệu quả nhằm sử dụng hợp lý tài nguyên và bảo vệ môi trường" (1).

Các ngành khoa học xã hội được văn kiện của Đảng đề cập đến các nhiệm vụ tức đối cụ thể trong đó nhấn mạnh nhiệm vụ chủ yếu là vận dụng sáng tạo và phát triển lý thuyết Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, tổng kết kinh nghiệm thực tiễn của nước ta và tiếp thu có chọn lọc những thành tựu khoa học của thế giới để tiếp tục nghiên cứu lý luận rõ hơn, sâu sắc hơn những vấn đề cơ bản được trình bày trong các văn kiện của đại hội VII.

Trong quá trình phát triển các ngành khoa học xã hội, do yêu cầu đòi hỏi của nghiệp đổi mới phải tập trung sức để phát triển nhanh các ngành triết học, kinh tế học xã hội học, luật học, khoa học chính trị và khoa học quản lý đặc biệt là khoa học quản lý kinh tế và quản lý Nhà nước. Đồng thời phải nghiên cứu các vấn đề cơ cấu xã hội, chính sách xã hội, các vấn đề lịch sử, văn hóa, đạo đức, ngôn ngữ, dân tộc, tôn giáo, vấn đề dân cư, lao động, y tế, giáo dục, thể dục thể thao.

Về khoa học xã hội phải tổ chức lực lượng nghiên cứu các vấn đề hết sức quan trọng như đổi mới hệ thống chính trị, đổi mới sự lãnh đạo của Đảng, vấn đề Nhà nước pháp luật và dân chủ xã hội chủ nghĩa, các vấn đề quốc phòng, an ninh, đối ngoại. Những vấn đề liên quan đến công tác tư tưởng, công tác giáo dục và đào tạo, đặc biệt trong tình hình hiện nay là vấn đề giảng dạy các bộ môn khoa học Mác-Lênin phải được nghiên cứu để đổi mới cả về nội dung và phương pháp.

Để phát huy được tiềm năng của đất nước trong hoạt động khoa học và công nghệ hiện nay phải tiến hành và mở rộng công tác điều tra cơ bản một cách có hệ thống điều kiện kinh tế - xã hội, điều kiện tự nhiên, tài nguyên thiên nhiên và môi trường sinh thái, đồng thời thường xuyên theo dõi và tổng kết hoạt động thực tiễn, kịp thời phát hiện những vấn đề mới nảy sinh, dự báo cáo chiều hướng phát triển, đề xuất các phương án giải quyết làm cơ sở cho việc hoạch định đường lối chính sách của Đảng và Nhà nước.

Một điều cần lưu ý khi đề cập đến nhiệm vụ khoa học và công nghệ, nghị quyết của Bộ Chính trị nhấn mạnh: "Khoa học có nhiệm vụ nghiên cứu tạo cơ sở lý luận cho hoạt động trên mặt trận tư tưởng nhằm tăng cường trận địa tư tưởng xã hội chủ nghĩa, khắc phục những quan điểm sai lầm, đấu tranh chống những tư tưởng và luận điệu thù địch".

Hơn lúc nào hết, chúng ta phải hết sức cảnh giác trước âm mưu "diễn biến hòa bình" của chủ nghĩa đế quốc và bọn phản động, phải hết sức tinh táo và kiên quyết đấu tranh chống lại những âm mưu và hành động phá hoại của kẻ thù, góp phần tăng cường ổn định chính trị, bảo vệ đất nước, bảo vệ chủ nghĩa xã hội.

Một nhiệm vụ không kém phần quan trọng là tiếp tục xây dựng và phát triển tiềm lực khoa học và công nghệ của đất nước làm cho khoa học và công nghệ đủ sức quyết những vấn đề do cuộc sống đặt ra; phải xây dựng quy hoạch tổng thể và thực hiện tốt kế hoạch đào tạo. Tăng cường cán bộ trẻ không ngừng bổ sung lực lượng cho các quan nghiên cứu và triển khai, trong đó phải hết sức chú trọng đào tạo cán bộ khoa học xã hội, cán bộ quản lý kinh tế, cán bộ quản lý Nhà nước, cán bộ giáo dục, cán bộ kinh doanh giỏi.

Đề thực hiện tốt các nhiệm vụ trên đây, trong những năm trước mắt cần thực hiện từng biện pháp đồng bộ. Ở đây xin nêu lên một số biện pháp chủ yếu:

- Xây dựng quy chế dân chủ trong mọi sinh hoạt khoa học, khuyến khích sự tìm tòi tranh luận để làm sáng tỏ chân lý khách quan. Đối với đội ngũ cán bộ khoa học, nhất là khoa học xã hội, điều quan trọng là có môi trường và điều kiện để phát huy quyền tự sáng tạo, tìm tòi khám phá chân lý.

- Tăng cường đầu tư cho các hoạt động khoa học và công nghệ từ nhiều nguồn trong nhà nước phải dành ít nhất 2% ngân sách cho kinh phí sự nghiệp khoa học như nghị quyết Bộ Chính trị đã xác định, và phải quản lý việc sử dụng có hiệu quả nhất các nguồn đầu tư đó.

- Mở rộng và nâng cao hiệu quả hợp tác quốc tế về khoa học và công nghệ. Thực hiện đa dạng hóa các hình thức hợp tác, xây dựng các cơ sở khoa học và công nghệ quốc tế ở nước ta hướng vào những vấn đề quan trọng mà chúng ta quan tâm.

- Kiến tạo hệ thống các tổ chức khoa học và công nghệ. Tập trung xây dựng một số sở nghiên cứu trọng điểm của Nhà nước về khoa học tự nhiên, khoa học xã hội và công nghệ. Nghiên cứu xây dựng các trung tâm khoa học và công nghệ của cả nước và các sở trung tâm khoa học trên các vùng lãnh thổ quan trọng của đất nước. Các trường học thực hiện tốt chức năng của mình vừa là cơ sở đào tạo vừa là cơ sở nghiên cứu khoa học. Tăng cường sự hợp tác giữa các trường đại học và các viện khoa học.

- Tiếp tục đổi mới cơ chế quản lý và chính sách khoa học, công nghệ phù hợp với yêu cầu phát triển nền kinh tế hàng hóa nhiều thành phần và yêu cầu mở rộng hợp tác quốc tế. Tiếp tục đổi mới và hoàn thiện các cơ chế và chính sách quản lý kinh tế để thúc đẩy mạnh mẽ việc ứng dụng khoa học và công nghệ trong sản xuất và quản lý.

Vấn đề hết sức quan trọng có thể coi như biện pháp hàng đầu, biện pháp của mọi biện pháp là phải đổi mới chính sách sử dụng và đãi ngộ đối với cán bộ khoa học, phải phát hiện, bồi dưỡng và trọng dụng nhân tài, sử dụng có hiệu quả nhất nguồn chất xám, vốn quý của dân tộc.

Vấn đề hết sức then chốt là phải đổi mới và tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với lĩnh vực quan trọng này. Nghị quyết 26 của Bộ Chính trị đã nhấn mạnh: "Khoa học và công nghệ không chỉ là động lực phát triển kinh tế - xã hội, mà còn là động lực quan trọng của công cuộc đổi mới toàn diện đất nước và là cơ sở để củng cố và nâng cao hơn nữa trò lãnh đạo và vị trí tiên phong của Đảng". Nghị quyết đã chỉ rõ phải đổi mới phong cách lãnh đạo của Đảng, các tổ chức Đảng phải làm việc một cách khoa học và có hiệu quả, biết thu hút đội ngũ cán bộ khoa học đóng góp ý kiến vào các chủ trương chính sách của Đảng trước khi các cơ quan có trách nhiệm thông qua. Khoa học không chỉ dừng lại ở lý thuyết minh các đường lối chính sách của Đảng, mà khoa học phải trở thành một cơ sở thực tiễn sắc bén cung cấp luận cứ khoa học, một thành tố quan trọng trong việc hoạch định các đường lối chính sách của Đảng và Nhà nước.

Để làm được việc ấy điều cần nhấn mạnh là phải kiến tạo các cơ quan lý luận và cơ quan tham mưu giúp Đảng lãnh đạo tốt công tác khoa học, tạo điều kiện cho đội ngũ khoa học phát huy trí tuệ, tài năng, cống hiến được nhiều nhất vì sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa.

Văn kiện đại hội Đảng toàn quốc lần thứ VII đã nêu rõ Đảng cộng sản Việt Nam quý trọng đội ngũ trí thức, đánh giá cao đội ngũ trí thức, xem cán bộ khoa học và công nghệ

là đội ngũ cán bộ tin cậy, quý báu của Đảng, Nhà nước và nhân dân ta. Đội ngũ các khoa học, đặc biệt là cán bộ khoa học có trình độ cao là vốn quý của dân tộc, cần được chú trọng phát huy năng lực nhằm phục vụ sự nghiệp phát triển đất nước.

Chúng ta vui mừng nhận thấy rằng, ba mươi lăm năm xây dựng và trường Đại học Tổng hợp Hà Nội, một trong những trung tâm văn hóa, khoa học lớn nhất đất nước đã đạt được những thành tựu to lớn. Đội ngũ khoa học, cán bộ công nhân viên và sinh viên của trường với tinh thần phấn đấu bền bỉ, vượt qua muôn ngàn khó khăn thử thách không ngừng vươn lên đáp ứng những đòi hỏi của sự nghiệp xây dựng và bảo vệ đất nước.

Với thái độ khiêm tốn, chúng ta hoàn toàn có quyền tự hào về những thành tựu mà trường đã đạt được trong những năm qua. Nhưng đồng thời chúng ta cũng phải nhận ra rằng so với yêu cầu nhiệm vụ của sự nghiệp đổi mới hiện nay, trong hoạt động của trường đã bộc lộ những yếu kém cần phải khắc phục, trong đó đáng quan tâm nhất là chất lượng đào tạo của trường còn nhiều mặt hạn chế. Vấn đề này càng trở nên nghiêm trọng nếu so với yêu cầu của một trường trọng điểm quốc gia.

Để khắc phục những hạn chế trên đây, tất nhiên phải có thời gian và phải thực hiện đồng bộ nhiều giải pháp. Chúng tôi muốn kiến nghị một số những biện pháp chủ yếu.

Trước hết xác định mục tiêu đào tạo của trường phù hợp với yêu cầu của sự nghiệp đổi mới theo một hệ thống quan điểm được trình bày trong các văn kiện của Đại hội trong đó điểm then chốt là chuyển từ một nền kinh tế kế hoạch hóa tập trung cao độ hai hình thức sở hữu quốc doanh và tập thể sang một nền kinh tế hàng hóa nhiều thành phần theo định hướng xã hội chủ nghĩa, vận hành theo cơ chế thị trường có sự quản lý của Nhà nước.

Hai là, Đổi mới chương trình và giáo trình theo hướng cơ bản và hiện đại, tinh giản thiết thực, coi trọng khả năng thực hành phù hợp với hoàn cảnh nước ta, góp phần phát triển tiềm năng khoa học với quan điểm phát triển lực lượng sản xuất, công nghiệp và đất nước theo hướng hiện đại là nhiệm vụ trung tâm.

Ba là, Coi trọng và tổ chức nghiên cứu khoa học một cách thiết thực và có hiệu quả. Kết hợp hoạt động của nhà trường với các viện khoa học, khắc phục sự ngăn cách không hợp lý đã ảnh hưởng không tốt đến việc phát triển khoa học của nước ta. Trong hoạt động nghiên cứu khoa học phải đặc biệt quan tâm đến hệ thống thiết bị và thông tin phục vụ cho việc thực hiện các chương trình và đề tài khoa học.

Bốn là, Đẩy mạnh hợp tác quốc tế của trường một cách rộng rãi cởi mở theo hướng Việt Nam muốn là bạn của tất cả các nước trong cộng đồng thế giới trên cơ sở tôn trọng độc lập chủ quyền và cùng có lợi.

Với khả năng của đội ngũ khoa học của trường hiện nay, với những kinh nghiệm quý báu và dưới ánh sáng của nghị quyết Đại hội VII của Đảng, chúng ta tin tưởng trường Đại học Tổng hợp Hà Nội sẽ có bước vươn lên mạnh mẽ trong độ tuổi sung sức của mình xứng đáng với sự tin cậy của Đảng và nhân dân.

CHÚ THÍCH

(1) Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VII. NXB Sự thật - HN 1991